

Д-р Татјана Велкова, вонреден професор¹

ОПШТЕСТВЕНА ДЕЗОРГАНИЗАЦИЈА – СОЦИЈАЛНА ПАТОЛОГИЈА – ПОЛИТИКА – КРИМИНАЛИТЕТ

1.02 Прегледна научна статија
УДК:343.97:316.4.063.24

Апстракт

Појдовно стојалиште на авторот на трудот е дека општествена дезорганизација е преовладувачка општествена состојба во Република Македонија, во меѓусебна корелација со аномијата. При една таква неповолна состојба, правдата и правото се узурпирани до ниво на нивна опструкција. Некои нови форми на општествената дезорганизација, во трудот описно се именувани како “лицемерна фарса на општественото разнебитисување”, пред сè заради искривоколчување на највисоките лични и општествени вредности, манифестирани со силината на социопатолошки појави. Етиологијата на општествената дезорганизација и нејзиното влијание врз човековото однесување авторот ја лоцира во политиката, како генератор на негативните општествени процеси и односи.

Одговорот на прашањето “Како понатаму?” е вториот дел од трудот во кој по пат на анализа на состојбите, се предлага нивното надминување како долгорочна и макотрпна правно-политичка катарза на носителите на јавните овластувања. Ова, пред сè се однесува на законодавната власт, во обезбедување на независноста на правосудниот систем во државата и создавање на претпоставки за владеење на правото и функционирање на правната држава во интерес на правата и слободите на граѓаните.

Клучни зборови: општествена дезорганизација, социјална патологија, политика, криминалитет, права и слободи на граѓаните.

Општествена дезорганизација –социјална патологија - политика - криминалитет

**“Има времиња кои единствено може да ги
разберам како депонија на цивилизацијата!”**

Дамнешната мисла на, за мене непознат, научен деец, многу често ми се навраќа во размислувањата. Исто така, многу често ми се навраќа сегментот од предавањата на мојот покоен професор по криминалистика Водинелиќ, нека му е вечна славата, “за тоа што не може да биде психолошки сватено, објаснувањето барајте го во делот на психопатологијата!” И повторно, неминовно ми се надоврзуваат насловот и пораките од трудот на мојот многу почитуван ментор, проф. Арнаудовски: Организираниот криминалитет како политичко-правен проблем..., криминализација на политиката -

¹Вонреден професор, Факултет за детективи и безбедност и Факултет за правни науки, Прв приватен универзитет- ФОН, Скопје, Република Македонија.

политизација на криминалитетот..., упатени многу одамна, во деведесетите години од минатиот век.

Доволен мотив да побарам и добијам насока за објективна елаборација на релацијата општествена дезорганизација - општествена патологија - политика - криминалитет.

Вкупната општествена состојба во Република Македонија, од нејзиното осамостојување до денес, цениме дека постојано се усложнува и отежнува, тргнувајќи од незаконитите транзициони процеси за приватизација на општествениот имот, преку меѓуетнички конфликти, за да стигне до некоја апсурдна состојба, спротивна на основните логички принципи на мислењето и поимањето. Со други зборови, правдата и вистината како високи лични и општествени вредности се безочно релативизирани до ниво на нивна максимална опструкција. Напоменувам, некаде и опструирање на правдата е криминал! И додека големите филозофи и умови уште од пред 400 години ја истакнале тезата дека “и Господ би требало да се потчини на фактите”, во совремието на III-от милениум, “слепи и глуви” предводници на неизмерно кусогледи општествени групи, јалово жонглираат со фактите што непрестано им паѓаат од рацете, овие се веднат по нив, ги газат и валкаат и повторно ја започнуваат жонглерската игра. Небаре, никој не ја забележува нивната несмасност?! Но, до кога? Бидејќи секоја минута повеќе од несмасната и дегутантна игра значи уште пострашно назадување на општеството, негова ирационална поларизација, нефункционирање на институциите, фингирани извештаи за “нашата благосостојба” и на крај наше и задолжување на нашите внуци, за сметка на незаконското владеење и богатење! “Толку нелогично, за да биде подносливо!”, затоа што и жонглерите и публиката убаво знаат дека заеднички партиципираат во совршено патолошка претстава: жонглерите знаат дека мамат и дека публиката знае дека се мамени, мамената публика знае дека е мамена, но е мотивирана од едипаква си причина или присилба да слуша, гледа и божем аплаудира, што се чини дека израѓа некоја нова, за сега непозната форма на општествена дезорганизација- лицемерна фарса на општественото разнебитисување!

1. Релацијата општествена дезорганизација - личност на сторителот на кривично дело

1.1. За општествената дезорганизација

Помеѓу општеството и криминалитетот постои дијалектички, причинско-последичен однос, релација на меѓузависност и испреплетеност. Токму затоа, претставник на криминолошката школа за социјална средина констатирал: *Општеството го создава и подготвува злосторството, заради што е одговорно за него*². Со други зборови општеството има таков криминалитет, каков што заслужува. Оваа реалција постои откако постои човештвото. Положбата на сторителот на криминалниот акт се менувала од епоха во епоха, а еволуцијата на кривичноправната положба и третман на сторителите се дижи во правец на хуманизација и идејата за ресоцијализација. Изострените општествено-економски услови и конфликтни периоди, нарочно периодите на војни, биле периоди на тешки злосторства, а начелото на законитост во овие периоди било подредено на силата и

²Lakasanj, наведено според М. Milutinovic, Kriminologija, Savremena administracija, Beograd 1985, стр.112.

бруталноста. Новите криминолошки теории, посебно мултифакторските (теориите за повеќе причинитоста) на криминалното однесување, кои се најприфатливи за секое валидно криминолошко истражување, во толкувањето на причините на криминалитетот секогаш тргнуваат од општествената реалност и личноста на сторителот. Доколку се согласиме со општоприфатениот криминолошки став, нормално е тој да се однесува и на актуелните општествени процеси и состојби: феноменологијата и етиологијата на криминалитетот се директен продукт на општествената дезорганизација и личноста на сторителите на кривични дела. Оттука, овие два сегменти се од пресудна важност за разбирање на предметот на трудот, заради што одделно ги елаборираме.

Периодот на транзиција, повеќе од две децении е доминантен процес во македонското општество. Тоа е периодот во кој многу нешта *не се во согласност со нормално уредениот и организиран живот, што условува неприлагоденост и расцеп во единството на целите, што води кон нарушување на нормалното функционирање на поединците и групите, условувајќи една неуррамнотежена состојба која го оневозможува контролирањето и насочувањето на општествените услови и промени.*³ Со други зборови, општествена дезорганизација е состојба кога *длабоките промени што настануваат во општеството во смисла на раслојување на неговата структура, надвладување на деструктивните сили над силите на рамнотежа и редот и кога слабее влијанието на постојните општествени правила врз поведението на поделни членови од групата, пореметување на рамнотежата на силите и распаѓање на социјалната структура.*⁴ Или, институциите и органите со јавни овластувања многу лошо, или воопшто не функционираат и не ги исполнуваат целите и задачите за кои се формирани.

Иако не постои општоприфатен став за единствено дефинирање на општествената дезорганизација во криминолошката наука, целосна е согласноста дека помеѓу криминалитетот и општествената дезорганизација постои позитивна корелација. Доколку се обидеме да ги конкретизираме општите ставови за ваквата негативна актуелна состојба во нашето општество во транзициониот период, доаѓаме до показатели за сериозна општествена криза: - раслојувањето на внатрешните односи се одвива во насока на создавање на привилегирана малубројна “елита” и наспроти неа маса од социјално загрозени и фрустрирани граѓани. Неуррамнотежената состојба на раслоените групи создава нееднакво прилагодување на лицата и групите, институциите и стандардите во кои се менуваат. Надвладувањето на деструктивните сили над силите на рамнотежата и редот, се манифестираат низ форми на културни, економски, етнички, идејни, политички и други судири.

Општествената дезорганизација по правило е придружувана од аномијата. Кај нас, во актуелните кризни општествени состојби, аномијата е изразена во непочитувањето и надредувањето над законот во сите сфери од општественото живеење на сè поголема маса од поединци. Така, од една страна носителите на власта и јавните овластувања со голема доза на арбитрерност и самоволие ги носат, ги толкуваат и ги применуваат законите од случај до случај, додека граѓаните, за побрзо и поефикасно остварување на правата пред државата, прибегнуваат кон илегални средства. Поинаку кажано, владеењето на правото е нарушено, а нефункционирањето на правната држава е основна карактеристика

³Тодор Кралев, Криминологија – Преглед на основните поими, НИП „Студенстски збор, СКОПЈЕ, 2004, стр. 219.

⁴Претходно споменатиот труд, стр.239.

на дезорганизираното општество. Поточно, и со “голо око” кај нас се изразито видливи следниве дополнителни елементи на општествената дезорганизација, предизвикана од општествената аномија:

- Инфлација на правни прописи во секоја област од општественото живеење, што многу често значи “озаконување на незаконитоста”. Имено, покрај реалната потреба од реформи во правото, многу често и неоправдано се направени законски промени спротивни на основните правни начела на уставност и законитост. Тоа се случува и во областа на материјалното и процесното казнено право, како многу чувствителни правни сфери кои задираат во правата и слободите на граѓаните.⁵
- Селективна примена на правото и правдата,
- Именување и избор на судии, обвинители и државни службеници, според подготвеност на послушност на политички и партиски одлуки и влијанија, што повторно значи селективна и волунтаристичка примена на правото и правдата, врз основа на инфлација на правни прописи кои внесуваат уште поголема правна несигурност со финален исход опструкција на правото и правдата, или нивно функционирање по желба на политички и партиски лидери во неправото и криминалитетот.

Показатели за наведените манифестации на актуелната аномија се презентирани во повеќе трудови на научната и стручна јавност, но пораките се запирани од најповиканите и најодговорните за нивно проучување и имплементација.

1.2. Карактеристики на актуелните состојби на општествена дезорганизација низ призмата на лицемерната фарса на општественоито разнебитисување

1.2.1. „Комерцијализација” на општествените односи и потреби

Државата мора да создаде услови секој граѓанин да работи и да заработи, според принципот на рамноправност на стопанските субјекти на пазарот. Но, да се работи и заработува по секоја цена, на штета на другиот е тежок социјален дефект, кој ако останува неказнето предизвикува уште поголема штета. Кај нас (мислам на државите од Балканот), безочно се пљачкосува на секој чекор: не се дозволува влез на конкурентски компании заради обезбедување монопол на веќе постојните, јавните претпријатија многукратно ја наплаќаат услугата, тромата и избирократизирана администрација и покрај „административната гилјотина” е неефикасна и поткуплива земајќи си за право арбитрерно и самоволно да одлучува само за да добие „награда”... Дезорганизацијата оди доттаму што многу од вработените напуштајќи ги работните места „изнесуваат” од фирмата тоа што може да го сокријат, а пазарциите најчесто ќе ги наполнат вашиот пазар со значително понеквалитетна стока од таа што сте ја виделе на тезгата. Со други зборови, нека ми биде дозволено и без конкретни показатели да констатирам комплетна ерозија на

⁵Поопширно: Велкова Татјана, Децениите на казненорправните реформи во РМ, превенцијата и репресијата на криминалитетот и правната сигурност, Центар за правно политички истражувања, Универзитет Гоце Делчев Штип, 2014.

деловните начела и принципи, заради што комерцијализацијата во насловот на овој дел од трудот, намерно е ставена во наводници. Имено, комерцијализацијата на овие простори е пред сè масовен, континуиран грабеж, со ретки чесни исклучоци на достоинствено работење. Ваквите односи пак, се предизвикани од безумна трка по профит, со доминантно нагласена алчност на актерите. Деловната логика и етика се сведува на тоа да се профитира на туѓа штета, како единствен докажан начин на профитирање. Состојби значи кои од економскиот живот прават широко и неисцрпно поле за малверзации, измами, корупција и други инкриминирани дејствија. Уште еден дефект на вака исперверзираната комерцијализација: луѓето се набљудуваат низ призмата на интерес, или колку кој од кого може да заграби.

1.2.3. Губење чувство за општ интерес - силна стратификација на населението - распределбата на богатството

Механизмите на погоре опишаната „комерцијализација“ водат кон сè поизразеното отсуство-губење на чувството за општ интерес и дејствување исклучиво кон остварување на личниот интерес. А оние кои личниот интерес не го задоволуваат преку остварување на интересот на другиот и интересот на општеството, однапред се санкционирани со стигмата на безобзирност. Остварениот нивен личен интерес станува проблематичен во времетраењето и можноста за негово уживање. Како резултат на тоа се превидува фактот дека во општеството се одвива силна стратификација на населението на оние кои успеале да бидат многу поекстремни во разграбувањето на општествените добра и на оние кои не се успешни во тоа. Чесниот и достоинствен човек и градител останува дезориентиран, апатичен, резигниран, со неверување дали сето тоа е можно. Новосоздадените „елити“ пак, крајно лицемерни и арогантни, интензивно трагаат по нови извори на профити, кои ги распределуваат себично и неправедно, сè со цел продолжување на животот во луксуз, раскош и раскалшеност.

1.2.4 Политизација на општеството- поопштествување на политиката

Современата општествена дезорганизација на овие простори ја карактеризира уште една силно изразена поларизација: политизација на општеството и поопштествување на политиката. Ваквата поларизација води кон инфилтрирање на политиката, таква каква што е, а воопшто не е делотворна, во сите пори на општеството и сите свери на живеење. Овој феномен пак, нужно ги поларизира и конфронтира граѓаните. Изразено нискиот степен на политичка свест и култура, кај населението, но и кај припадниците на политичките опции води до разбукнување на страсти кон реалните, но и кон вообразените проблеми, па кај нас политиката се сведува на промислено и добро изрежирано сценарио за да (по секоја цена?!) се задржи-освои власта. Последиците се евидентни: партиски вработувања, пред сè во државните органи и јавните препријатија со задача партиски вработените да се “одолжат” на партијата, партиски тендери со цел да се обезбеди лична корист и партиско финансирање, партиски избори и именувања, партиско судство... Екстремно изразената политизација значи исто така селективност во примената на правото, чест и очигледен непотизам во јавните и државните служби. Ќе има ли доблест партиски избраниот судија, обвинител, правобранител, раководител на служба достоинствено да си ја врши функцијата и да го спроведува словото на законот, доколку уште при неговото именување

е „задолжен“?! Поточно, ќе има ли храброст да и служи на професијата и постапува според законот и по својот професионален етичкиот кодекс?! На сите овие состојби, од неодамна јавно објавување на прислушкуваните телефонски разговори упатува на масовно кршење на човековите права и слободи на граѓаните од една страна и од друга, за криминален начин на аплицирање на власта во сите свери и ресори?! Институциите, повеќе од сигурно е дека нема да можат да се справат со настанатите состојби доколку се менаџирани од оние кои ја злоупотребиле власта.

1.2.5. Криминализација на политиката - политизација на криминалитетот⁶

Поопштествувајќи се, политиката создава простор, односно криминогено влијае на омасовувањето и усложнувањето на уште еден феномен, најтежок нус-продукт на совремието кој ги зајакнува дезорганизациските состојби и процеси во општеството-криминалитетот, особено организиранiot криминалитет. И кон ваквата најтешка противправна и општественоопасна појава се дејствува селективно и пресметано, со репресивни средства и методи. Институциите, водени од партиските налози и пресметки се јавуваат само како формално покривање на искривената политичка волја и пресметаната политичка материјална и/или друга цел. Скандалозни апсења пред камери и нивно јавно прикажување, определување на процесните мерки- особено притворот за обезбедување на лица без образложение за оправданоста и нивно времетраење, како никој од надлежните да нема слушнато за начелото на законитост и презумпцијата на невиност, повторно распламтување на страсти и лавини од поговарања, сензационализам на ниво на егзибиционизам и прекривање на афера со нова, новата пак со некоја друга понова афера и сè така во недоглед...

1.2.6. Мас-медиумите и „социјални мрежи“

Покрај неспорните придобивки и позитивната општествена функција која би требало да ја имаат, комерцијализацијата на мас медиумите води кон зависно, необјективно и пристрасно информирање и медиуми со силно изразени негативни содржини и сцени на насилство, пороци, неморал, криминал и порнографски содржини. За жал, ваквите содржини се сè повеќе, секојдневен составен дел и на информативните емисии, како вистински случувања со многу жртви и други тешки последици. „Социјалните мрежи“ пак, силно виктимизираат неограничен број малди кои сèуште не разликуваат закана по сопствениот живот, здравје и интима од безбројте сајбер измамниците. Славата и богатството наголемо се прокламираат како „нови вредности“ до кои се доаѓа со помош на лажни предизвици и пороци. И да не подлегнат на пороците што им ги нуди телевизијата или интернетот, еден огромен сегмент од младата популација силно се фрустрира и демотивира во правец на позитивното општествено ангажирање. Ова од причина што когнитивната свера кај младите е во тотален расчекор со нивото на нивната социјална зрелост. Кај поголемиот дел од возрасната популација, ваквото

⁶Поопширно: Арнаудовски Љупчо, Криминализација на политиката и политизација на криминалитетот, Безбедност бр.3/97, Скопје 1997, стр.219-238.

информирање и програмски содржини во најголемиот број случаи повторно предизвикуваат силно изразени ниски страсти и поговарања. Кај делот пак на свесните и совесните луѓе кои не живеат од и за лошото што му се случило на другиот, им пресостанува да ги свртат програмите на канал што нуди факти, а не сапуници и ниска и валкана политичко-партиска пропаганда.

1.2.7. Криза - релативизација на вредностите

Општествената дезорганизација по дефиниција предизвикува силно изразена криза на вредностите, особено на моралните. Така и во сèуште(!) тековните процеси на општествена транзиција на општествено-економските и политички системи на новоформираните држави од поранешната СФРЈ, кои предолго трајат, ги именувам како период на масовна ерозија на сите позитивни морални вредности што ги определуваат човековите особини: лаги и интриги наместо вистина, алчност и безобзирност наместо скромност и обзирност кон другиот, лицемерие наместо искреност, полтронство наместо достоинство... неправда наместо право и правичност... насилство наместо разум. Многу често, крајно запрепастена на одредени случувања, не можам а да не заклучам: примитивизам наместо благодност!

1.2.8. Општества “болни” од илузии

Сублимирајќи ги наведените современите форми на општествената дезорганизација, констатирам: да, за општества “болни” од илузија ги сметам повеќето современи општества кои во налетот на комерцијализацијата, го изгубиле чувството за општиот интерес, неправедно распоредувајќи го стекнатото богатство, во системи каде политичките партии се надредени над општеството, со државен апарат кој работи во насока на остварување на еднострани егоистички интереси и медиуми кои служат на таквата цел. Во “болните” од илузија општества нема ниту право, ниту правен систем, ниту пак достоинство! Има единствено бројни форми на распаѓање на општествениот организам, како масовна, до ниво на социјална патологија раширена дезинтегративна појава, создадена и генерирана од политиката.

Преовладувачките психолошки карактеристики на цели колективитети, колективниот менталитет, исто така е поларизиран: алчни, лицемерни, себични, арогантни, лажливи, инкриминирани припадници на „елити” со огромна пред сè, финансиска, политичка и/или економска моќ и влијание, наспроти дезориентирана маса од безнадежни, апатични, осиромашени, тешко загрозени луѓе, кои „се снаоѓаат” како знаат и умеат, вклучувајќи ја нашироко употребата на лаги и ситни поткраднувања за да опстојат. Се чини дека масовното служење со лаги е заедничко и кај првите и другите. Исто така, повеќе од извесно е дека достоинството и кај едните и другите е под секое ниво. Но, кај првите е прекриено под превезот на деловноста и бизнисот, а кај другите по секоја цена да се дојде до леб. Понатаму, заеднички се исто така нашироко расламтените ниски страсти во настојувањата да се докаже сопственото право и начинот како тоа да се оствари. Или, наведените актуелни состојби и процеси се екстремно дезинтегративни и загрижувачки за иднината на човекот и граѓанинот на овие простори. Во состојби и процеси на дезорганизација, најстрашното е широко распространетата јавна свест и прифаќањето на

состојбите и процесите како нормална појава на секојдневието. Ваквата јавна свест е отапена, јалова, немоќна да покрене иницијатива за излегување крајно негативните општествено негативни состојби. Тие пак, според масовноста, видливоста, сеопфатноста и создавањето на специфични регресивни општествени односи состојби со право ги означуваме како елементи на современата општествена дезорганизација, од авторот на трудот именувана како лицемерна фарса на општеството разнебитисување.

Би била најзадоволниот и најсреќниот човек доколку аргументирано некој ме разубеди во овој личен, по пат на анализа, заземен став!

1.3. Личноста на сторителите на кривични дела

Што се случува со личноста на сторителот на кривичното дело во вакви општествени услови?

Слабењето на влијанието на постојните општествени правила како и моралните норми врз поведението на поделни членови на групата и менувањето на индивидуалните ставови во спротивност со општествените вредности е сегмент на општествената дезорганизација. Поединците во ваквото општество реагираат низ повеќе видови девијантно однесување. Според криминолошката теорија на аномија, постојат следниве видови на прилагодување на поединците на кризни состојби и незаконие: *конформизам, иновација, ритуализам, повлекување и бунт. Од овие пет типа, само конформизмот не означува девијантно однесување.*⁷ Личноста на индивидуата се извитоперува, па дури и релативно трајните психолошки карактеристики на поединец, исправени пред апсурдноста на совремието, доживуваат негативни трансформации. Во масовни размери, личноста страда преобразувајќи ги чувствата, мотивите, па дури и карактерот за да го најде начинот на остварување на целите. Под силно влијание на опкружувањето, начините за остварување на целите, почесто отколку во стабилните периоди се општествено и правно недопуштени. Само за потсетување, ги цитираме⁹-те централни тези за криминалното однесување на Садерланд, според неговата Теорија на разновидни контакти (диференцијална асоцијација и идентификација), според која криминалитетот се случува на две нивоа: ниво на поединец и ниво на општеството во кое се јавува нормативно-културен конфликт, диференцијална асоцијација и диференцијална социјална организација. На ниво на поединец дејствуваат искусствените историски и генетски фактори и фактори кои дејствуваат во моментот на извршување на дејствието кои го чинат комплексот на релацијата личност-ситуација. Според Сатерленд, девијантното - криминалното однесување кај поединецот настанува во 9 фази: 1. девијантното однесување се учи, 2. учењето на девијантното однесување се случува низ интеракција низ процесот на комуникација, 3. учењето се одвива во рамките на примарните групи (најблиското и најдоминантно опкружување-средина на поединецот), 4. учењето опфаќа учење на техники на извршување, начини на извршување, насочување на мотивите и рационализација, 5) поединецот ги насочува мотивите во зависност од тоа дали во контактите со другите, тие таквото однесување го одобруваат или не, 6. девијантноста се создава заради тоа што поединецот прима повеќе позитивни определби за криминалитетот, отколку негативни, 7. контактите со оние кои го одобруваат криминалното однесување се многу побројни, позачестени поважни и потрајни, 8. процесот на учење ги содржи сите механизми на учењето како психолошки процес и 9.

⁷Slobodanka Kontantinovic – Vilic, Vesna Nikolic – Ristanovic, Kriminologija, CPPF, Nis 2003, стр.254.

така, девијантното однесување е израз на општи потреби и прифатени вредности како и некриминалното.

На ниво на општеството, Сатерленд го објаснува криминалитетот со објаснување на високата стапка на криминалитет што е условена со социјална дезорганизација, за која тој предлага термин “диференцијална социјална организација”. Групите можат да бидат организирани за криминално поведение или против него, така што се организирани многу заедници за криминално и за антикриминално поведение и во таа смисла криминалитетот е израз на диференцијалната организација на групите. Неспорно е дека наводите од оваа теорија во целост можат да бидат променети и во актуелните состојби.

2. Како понатаму?!

Прашањето е суштинско и незаобиколно! Или, како да се надминат масовните деструкции на примената на правото како снажен инструмент во остварувањето на правата на човекот и граѓанинот, во дезинтегративните состојби и процеси кои не ветуваат многу?!, **И сè додека правдата преку посредници поминува, улогата на судијата е најбитна**”, еден голем автор ја завршува воведната поема на еден голем труд.⁸ Стара секвенца е исто така „**законите вредат толку колку што вредат луѓето кои ги применуваат**”. Повторно, и покрај најсофистицираните ИТ и други технолошки достигнувања, човекот е доминус на посредништвото помеѓу правото и правдата и единствен гарант на правата и слободите на сите припадници на општеството. Тој мора да поседува морален интегритет и лично и професионално достоинство кумулативно со професионалната едукација и надградба. *Судијата мора да се идентификува со правдата и правичноста заради тоа што „примената на правдата низ правната пракса го поставува прашањето за нејзината објективност: една одлука што за еден е праведна, истовремено е неправедна за другиот. Основна причина за таквото вреднување на правдата е судирот на интереси на оние кои бараат правда.”*⁹ *Ако правдата произлегува од законот, правичноста произлегува од одлуката на судијата и сите негови особини: честност, професионалност, стручност кои го чинат праведен и правичен.*¹⁰ *Во Република Македонија научната и стручна јавност го согледа и широко го елаборира проблемот, со објавување на повеќе национални и меѓународни документи и професионални, етички кодекси.*¹¹ Но, кој е тој механизам што ќе овозможи припадниците на правосудниот систем да бидат избрани непристрасно и законито?! Погореизнесената анализа на сегментите на состојбите и процесите на општествена дезорганизација, значи предизвик да се тргне од причините.

- изборите на судиите, обвинителите и надлежните носители на јавни овластувања да следат по темелни и објективни проверки на нивната стручна и професионална подготвеност, моралниот интегритет и достоинство. Членовите на советите кои ги избираат носителите на судските функции, како и избраните судии, обвинители и другите носители на државни функции мора да се беспрекорно стручни и компетентни, докажано

⁸ Etchegoyen Alain, Le corrupteur et le corrompu, Edition Julliard, Paris, 1995.

⁹ Арнаудовски Љупчо, Судски менаџмент, 2-ри Август С, Штип 2011, стр.251.

¹⁰ Арнаудовски Љупчо, Судски менаџмент, 2-ри Август С, Штип 2011, стр.252.

¹¹ Независно судство, Републички судски совет, Скопје 1997, Меѓународни документи за независно и ефикасно судство, Академија за судии и јавни обвинители, Скопје 2011.

професионални и угледни, достоинствени граѓани. Не се дозволиви никакви интерни или екстерни импровизации по партиски или кој и да било клуч. Или, доколку е пропишан одреден однапред зададен клуч, етничкиот на пример, избраното лице да ги има исполнето професионалните и етичките барања. Веднаш прашањето: Како и каде да бидат пронајдени вакви кадри во опишаната страотна партизација и политизација на институците? Убедувањето на авторот е дека ваквите кадри се помеѓу оние кои, како и да се менувала власта, биле непожелни и неподобни за сите претходни политички опции. Ова од едноставна причина што работејќи вредно, одговорно и посветено на службените работи доследно и достоинствено придржувајќи се на законита примена на правото, биле неподобни за сите дотогашни носители на власт, вклучувајќи ги и владеачките во тој момент. Верувам дека во секоја институција постојат такви кадри, потурнувани од шефовите и изложени на притисоци на кои успеале да одолеат по цена на застој во кариерата. Едно е битно: тие никогаш да не подлегнале на таквите притисоци. Вообичаено во нивна надлежност се „помалку важните“ судски предмети што се надвор од интерес на „моќниците“. Во заедницата важат за скромни и достоинствени, угледни сопругници и родители. Тие не се граѓани кои финансиски едвај преживуваат со бројни нерешени животни прашања и проблеми, но не се ниту пак раскалани, имотно моќни трагачи по скапи задоволства. Но, како да се издејствува силна политичка волја особено на партијата на власт, која на бројните реакции за партизација на судството постојано одговара со прашањето: „А во Ваше време, за една ноќ беа избрани повеќе стотици судии од Вашата политичка опција“?!...И сè така во недоглед, што оправдано ја наметнува дилемата: Подготвени ли сме да бидеме правна држава, или пак политичките партии како генератори на кризи и незаконие го заматуваат умот и го дезориентираат современиот исцрпен и резигниран граѓанин, сè со цел непрекинато или периодично да продолжат со уносното владеење! Навистина е претешко да се изнајде вистинскиот начин да се дојде до така избрани надлежни и компетентни носители на државните и јавните функции, меѓу кои предначи судиската функција. Со факти поткрепена и најдобри намери мотивирана апстракција ја презентираме постапката за надминување на состојбите која би требало да тече во повеќе фази:

1. Иницијатива за носење на декларација од страна на парламентот со која сите дотогашни партиски партиципенти јавно ќе ги признаат сите досегашни партиски влијанија при изборот на носителите на правосудните функции и судството, вработувала некоментентни партиски кадри, од страна на секоја партија што учествувала во власта и барање на извинување од граѓаните за таквото незаконско влијание. Колку ли само исконска волја и доблест треба тоа да го сторат политичките субјекти?! Верувам толку, колку што и нивната посветеност работите да бидат сменети на подобро?! Од некаде и од нешто „големо“ мора да се тргне! За почеток, и на пратениците мора да им се замери дека не добиле мандат за да бидат соучесници на извршната власт. Нивната пасивност во смисла небарање одговорност од Владата и гласање за доверба, како и неприменување на останатите демократски механизми, упатува на тоа дека и самите имаат единствена цел: останување во законодавниот дом по секоја цена заради сопствено, а не и за добро на народот. Токму затоа би можело да изготват и усвојат текст на декларација што ќе содржи јавно ветување дека сите натамошни влијанија од страна на извршната власт целосно ќе бидат елиминирани, а законодавците ќе носат закони во интерес

на заштитата на правата и слободите на сите граѓани што ќе ја зајакне нивната правна сигурност. Со други зборови ќе ги штитат и унапредуваат правата и слободите на граѓаните, независноста на судството, а со тоа и на правната држава и владеењето на правото;

2. Најитно да се покренат постапка за разрешување на сите функционери за кои постојат индиции дека се инволвирани во политизација на институциите;
3. Дополнување на критериумите за избор-именување со критериумот: кандидатот (за член на Републичкиот судски совет-Советот на Јавни обвинители - судија-обвинител) да немал формално членство, ниту пак каква и да било партиска активност или партиско-политички ангажман;
4. професионалните и стручните здруженија интензивно да постапуваат на истакнувањето на личното и професионално достоинството помеѓу своите членови и професионалниот етички кодекс и самите оградувајќи се од досегашните влијанија и притисоци;
5. професионалните и стручни здруженија проактивно да постапуваат во сите случаи на избор-разрешување на носителите на правосудни функции, вклучувајќи ги и случаевите на осудени судии и обвинители. Други надлежни здруженија на правници пак, вакви активности мора задолжителни да пројават при избор или именување на раководни лица за правни работи во државните органи на управа;
6. Целосна финансиска независност, самостојност на судските – обвинителските буџети (во РМакедонија донесени се и се применуваат Законот за судовите¹² и Законот за судски буџет¹³ според кој судскиот систем располага со финансиска самостојност, а во завршна фаза се напорите за осамостојување на обвинителскиот буџет).
7. Ефикасен надзор и контрола врз работењето и резултатите од работа, пред сè, на судиите и навремено реагирање во случај на нестручност, неефикасност, корумпираност или друга злоупотреба. Било какво акомулирање на проблемите само ги мултиплицира штетните ефекти од неблагоприятното отстранување на носителите на судски функции.
8. Запирање со носење законски прописи и подзаконски акти според волја и во интерес на поединци;
9. Барање отчет и одговорност за секој потрошен денар буџетски средства;
10. Ефикасен надзор и контрола на парламентот над службите за безбедност, особено во врска примената на посебните истражни мерки;

Предложените фази не се некои краткорочни зафати. Напротив, нивното реализирање значи длабока правно-морална реформа-катарза на нашиот правен системи. На мислење сме дека еден таков процес би можел да ги запре негативните општествени состојби и процеси во општеството што добија карактер и размери на социопатолошка појава и отвори простори и хоризонти на попрестојно и подостоинствено егзистирање. Воедно, вербата во моралниот и професионален интегритет на носителите на правни овластувања креира значително повисоко ниво на јавната свест за неопходноста од одговорно работетење и однесување во согласност со правните норми. Актуелната

¹²Сл. весник на РМ бр.58/2006 од 11.05.2006.

¹³Сл. весник на РМ бр.60/2003 од 22.09.2003.

политика не е кадра и доветвена тоа да го стори, заради што професионалната и граѓанската иницијатива е нужна!

Користена литература:

Арнаудовски Љупчо, Криминализација на политиката и политикација на криминалитетот, Безбедност бр.3/97, Скопје 1997.

Арнаудовски Љупчо, Судски менаџмент, 2-ри Август С, Штип 2011.

Велкова Татјана, Децениите на казненорправните реформи во РМ, превенцијата и репресијата на криминалитетот и правната сигурност, Центар за правно политички истражувања, Универзитет Гоце Делчев Штип, 2014.

EtchegoyenAlain, Le corrupteur et le corrompu, Edition Julliard, Paris, 1995.

Kontantinovic – Vilic Slobodanka, Nikolic – Ristanovic Vesna, Kriminologija, CPPF u Nisu, Nis 2003.

Кралев Тодор, Криминологија – Преглед на основните поими, НИП „Студенстски збор, Скопје, 2004.

Milutinovic Milan, Kriminologija, Savremena administracija, Beograd 1985.

Меѓународни документи за независно и ефикасно судство, Академија за судии и јавни обвинители, Скопје 2011.

Независно судство, Републички судски советна РМ, Скопје 1997.

Сл. весник на РМ бр.58/2006 од 11.05.2006.

Сл. весник на РМ бр.60/2003 од 22.09.2003.

Professor Tatjana Velkova, PhD¹⁴

**THE SOCIAL DISORGANIZATION – THE SOCIAL PATHOLOGY – THE POLITICS
– THE CRIME**

**1.02 Review Article
UDK: 343.97:316.4.063.24**

Summary

The work builds on author`s initial standpoint that the Republic of Macedonia is currently in a state of social disorganization and in a strong correlation with the anomy. In such unfavourable situation, the justice and the Law are (elite) captured to the point of their obstruction. Emerging are new forms of social disorganization, the author terms as “hypocritical farce of social dehumanization”, first and foremost, due to a bold inversion of the highest individual and societal values as mirrored in the severity of the social pathology phenomena. The author locates the ethiology of the social disorganization and its impact on the human behaviour in the politics, epitomized as the generator of negative social processes and relations.

The second part of the work revolves around the question “How from now onwards?”. Through a series of analysis of the current state, the author proposes ways for overcoming high levels of social disorganization as well as lasting and conceding legal-political catharses of the holders of public power. This primarily tackles the Parliament as the highest legislature, entitled to secure independent judicial system and the enforcement of the Rule of Law, all geared toward the functioning of the legal state and in the interest of the rights and the freedoms of the citizens.

Key words: the social disorganization, the social pathology, the politics, the crime, human rights and freedoms.

¹⁴Associate professor, Faculty of Detectives and Security and Faculty of Law, First Private University- FON , Skopje, Republic of Macedonia.